

YEDİ AVRUPA ÜLKESİ ÖRNEĞİ İLE AVRUPA PEYZAJ SÖZLEŞMESİNİN UYGULANMASI YOLUNDA PEYZAJ GÖZLEMEVLERİ

Meryem ATİK¹ Betül TÜLEK² Elif PARLAK^{3*}

¹ Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Antalya,

² Wageningen University Environmental Systems Analysis Group, The Netherlands

³ Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Antalya

*elifparlak@akdeniz.edu.tr

Özet: Avrupa Peyzaj Sözleşmesi (APS) çevrenin bir bütün olarak ve peyzaj ölçeğinde ele alınması ihtiyacı ile öne çıkan en kapsamlı uluslararası resmi belge niteliğindedir. Peyzaj Gözlemevleri APS'nin uygulanması araçlarından biri olarak kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları ve halk arasında farkındalık yaratma, peyzajın planlanması ve yönetilmesi konularında önemli roller üstlenmektedir. Bu çalışmada yedi farklı Avrupa ülkesi örneğinde Peyzaj Gözlemevleri ve bu gözlemevlerinin çalışmaları incelenmiş ve mevcut örnekler üzerinden ülkemiz için öneriler geliştirilmiştir. Çalışma sonucunda peyzajın çok yönlülüğünün bir yansıması ile peyzaj gözlemevlerinin çoğunlukla konsorsiyum yapısında kurulduğu; peyzajı koruyan, yöneten ve peyzajı yaşayan tüm taraflara ortak sorumluluk veren; kurumlar ve disiplinler arası işbirliğine imkan sunan; peyzajdaki miras değeri, peyzajın karakterleri, peyzajın önemi ve peyzajın korunması konularında halkın bilinçlendirilmesine imkan sunan iletişim platformları olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Peyzaj, APS, Peyzaj Gözlemevleri

LANDSCAPE OBSERVATORIES ON THE PATHWAY TO EUROPEAN LANDSCAPE CONVENTION WITH THE CASES OF SEVEN EUROPEAN COUNTRIES

Abstract: Originated from the need that the environment must be handled as whole and at the landscape scale, European Landscape Convention (ELC) is the most comprehensive official document at international level. Being one of the tools in the implementation of ELC, Landscape Observatories play an important role in raising awareness about planning and managing the landscape in terms of APS implementation among public institutions, non-governmental organizations and communities. In the study, landscape observatories and their implications from seven different European countries were evaluated and some recommendations for Turkey were developed. Results showed that with regard to versatility of the landscape, landscape observatories were mostly established in the form of consortium and act as communication platforms which give joint responsibilities to all parties who protect, manage and maintain the landscape; provide cooperation opportunity between institutions and disciplines and enable public awareness about the heritage value, characters, importance and protection of the landscape.

Keywords: Landscape, ELC, Landscape Observatories

Geliş:10.11.2021 Kabul:30.12.2021 Online Yayın:31.12.2021

*Sorumlu Yazar: Elif PARLAK, Akdeniz Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü

E mail adresi: elifparlak@akdeniz.edu.tr ORCHID ID: 0000-0001-5444-3593

ISSN 2687-2366 Araştırma Makalesi

Atf Bilgisi / Reference Information

Atik, M., Tuelk, B., Parlak, E. (2021). Yedi Avrupa Ülkesi Örneği İle Avrupa Peyzaj Sözleşmesinin Uygulanması Yolunda Peyzaj Gözlemevleri. PAUD- Peyzaj Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi, Cilt 3 Sayı 2 Kış 2021, s.1-11.

1.Giriş

Doğal ve kültürel faktörlerin bütünü olan peyzaj çoklu değerleri içermektedir. Avrupa Peyzaj Sözleşmesi (APS) çevrenin bir bütün olarak ele alınması ihtiyacı ile ortaya çıkmıştır. APS'de tanımlandığı üzere peyzaj insanlar tarafından algılandığı şekliyle, özellikleri insan ve/veya doğal faktörlerin etkileşimi ve faaliyetleri sonucu oluşan alanlardır (Council of Europe, 2000; Resmi Gazete, 2003) ve içinde doğal süreçler kadar toplumsal ve kamusal süreçler önemli bir yer tutmaktadır.

Peyzajın uluslararası ölçekle ele alındığı en kapsamında resmi belge niteliğindeki APS Avrupa Konseyi'nin himayesinde 2000 yılında *Avrupa Ortak Mirasımız* teması ile imzaya açılmıştır. Avrupa Konseyi Sözleşmenin sekreteryasıdır ve kurumsal araçlarını ortaya koymaktadır.

Avrupa Konseyi üyesi tüm ülkelere açık olan Sözleşmeye taraf olan ülke sayısı 40'tır (Council of Europe, 2021). Avrupa Konseyi'ne üye 47 ülkeden 40'nın Sözleşmeye taraf olması, peyzajın coğrafik kapsamı açısından önemli bir göstergedir. Çevrenin bir bütün olarak ve peyzaj ölçeğinde ele alınması ihtiyacı APS'nin çok sayıda ülke tarafından benimsenmesini beraberinde getirmiştir.

Uluslararası anlaşmaların uygulanması çoklu yaklaşımları gerektirmektedir. APS'nin imza, onay ve uygulama süreçlerini takiben peyzaj politikalarının farklı seviyelerde ele alınması amacıyla CIVILSCAPE, UNISCAPE ve RECEP-ENELC olmak üzere 3 temel oluşum karşımıza çıkmaktadır (Şahin, 2019; Council of Europe, 2021).

- 2008 yılında Floransa'da 32 ülkeden 119 sivil toplum kuruluşu ve kamu kurumunun katılımı ile kurulan CIVILSCAPE (Non-Governmental Organisations for the European Landscape Convention) Avrupa Peyzaj Sözleşmesinin Uygulanması için Sivil Toplum Ağı,

- Eğitim alanı başta olmak üzere peyzaj konusunda Avrupa Üniversiteleri arasında disiplinler arası ortak çalışmalarını desteklemeyi ve güçlendirmeyi amaçlayan ve 2008 yılında kurulan UNISCAPE (European Network of Universities for the implementation of the European Landscape Convention) Avrupa Peyzaj Sözleşmesinin Uygulanması için Üniversiteler Ağı,

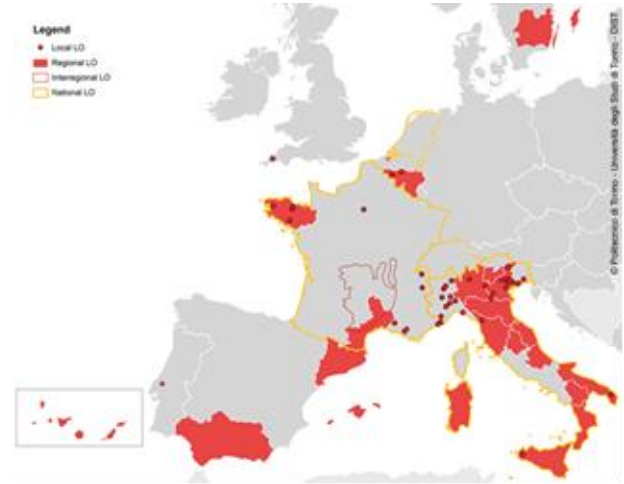
- Aynı zamanda CIVILSCAPE, UNISCAPE ve EUROLANDSCAPE ağının bir parçası olan ve 2006 yılında kurulan RECEP-ENELC (European Network of Local and Regional Authorities for the Implementation of the European Landscape Convention), Avrupa Peyzaj Sözleşmesinin Uygulanması için Yerel ve Bölgesel Otoriteler Ağı APS'nin etkin bir şekilde uygulanmasını sağlamak amacıyla kurulmuştur (Atik, 2020).

Diğer yandan 2004 yılında yürürlüğe girmesi ile APS'nin ulusal ve bölgesel düzeyde uygulanması,

özellikle de Sözleşme ile alınması gereken önlemlerin geniş kitlelere, halka ve kamu kurumlarına aktarılabilmesi ve peyzaj konusunda farkındalık yaratılması araçlarından biri olarak 2008 yılında Avrupa'da Peyzaj Gözlemleri (Landscape Observatory) gündeme gelmiştir (Şekil 1).

Şahin (2019)'e göre ulusal, bölgesel ve yerel düzeylerde sivil toplum örgütleri, kamu kurumları, araştırma merkezleri, ya da ortak girişimlerle kurulmuş gözlemlerinin gelişiminde Avrupa Peyzaj Gözlemleri Uluslararası Seminerleri ile Floransa (2013) ve Torino (2014) Tüzükleri önemli yer tutmuştur

Gözlemevi gök gözlemleri yapılan yer, rasathane, observatuar (TDK, 2005) olarak tanımlanmaktadır. Astronomik ve meteorolojik başta olmak üzere daha çok doğa olaylarını gözlemlemek üzere tasarlanmış gözlemleri, geniş bir manzaraya hakim yapıları ifade etmektedir. Bu yönüyle gözlemleri peyzajda süregelen değişimler ile peyzajın sahip olduğu doğal ve kültürel değerlerin anlaşılması ile ilgili bilginin halkla paylaşıldığı merkezleri ifade etmektedir. Peyzaj Gözlemleri APS uygulanması açısından kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları ve halk arasında farkındalık yaratma, iletişim ortamı oluşturma, peyzajın planlanması ve yönetilmesi konularında önemli roller üstlenmektedir.

Şekil 1. Avrupa'daki Peyzaj Gözlemlerinin konumu (LOD, 2015)

Peyzaj korunması, yönetimi ve planlanması konularında kurumlar arasında bilgi alışverişine imkan sunan Peyzaj Gözlemleri ilgili tüm tarafları ile peyzaj konusundaki bilimsel bilgi birikimine dayanan çözümleri bir araya getirmektedir (Pedroli, 2015; Baas ve ark., 2010). Van Herwaarden (2017)'e göre peyzaj politikaları ve deneyimler hakkında veri toplanmasına ve bilgi değişimine imkan veren bağımsız veya daha geniş bir izleme sisteminin parçası olarak kabul edilen peyzaj gözlemleri;

yerel, bölgesel, ulusal, uluslararası ölçeklerde kurulabilmektedir. Yerel ölçekte yöreye özgü peyzaj kalitesinin ve kültürel değerlerin güçlendirilmesi; bölgesel ölçekte ise bölgesel peyzaj kalitesinin iyileştirilmesi hedefleri öne çıkmaktadır (Şahin, 2019).

Bu çalışmada İspanya, İtalya, İsveç, Hollanda, Finlandiya, Belçika, Portekiz olmak üzere yedi farklı Avrupa ülkesindeki örnekleri ile APS'nin uygulanmasına yönelik olarak kurulan Peyzaj Gözlemleri ve bu gözlemlerinin çalışmaları incelenmiş, kurumsal ve yasal altlık dikkate alınarak mevcut örnekler üzerinden ülkemiz için öneriler geliştirilmiştir.

2. Avrupa Peyzaj Gözlemleri

Peyzaj aynı zamanda bir toplumun içinde yaşadığı çevrenin kalite göstergesi olarak kabul görmektedir. APS ile yapılan tanımda olduğu gibi peyzaj insanlar tarafından algılanmakta, deneyimlenmekte ve yaşanmaktadır. Bu açıdan, Sözleşmenin uygulanması kapsamında peyzaj kalitesi hakkında vatandaşların görüşlerine yer verilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Bu konuda ilk olarak Avrupa Konseyi'nin 2008 tarihli kararı (CM/Rec/2008/3) ile Sözleşmeye taraf bütün ülkelerde APS'nin temel ilkelerinin uygulanmasına yönelik olarak Peyzaj Gözlemlerinin yararlı bir araç olacağı tavsiyesi yapılmıştır (Council of Europe, 2008). APS'nin daha geniş bir halk kitlesine, kamu kurumlarına ve toplumun tüm kesimlerine anlatılabilmesi, peyzajın bir bütün olarak ele alınması ve peyzaj hakkında farkındalık yaratılması amacıyla UNISCAPE tarafından Avrupa'daki Peyzaj Gözlemlerinin Teşviki ve Yaygınlaştırılması için Torino Sözleşmesi (*Charter of Torino for the Promotion and Dissemination of the Landscape Observatories in Europe*) Avrupa Konseyine sunulmuştur (LOD, 2016).

Peyzaj gözlemleri, peyzajların belirli bir zamandaki durumunun açıklamasında; peyzajın koruma, yönetim ve planlama ile ilgili politikalar ve deneyimler hakkında bilgi üretimi, farklı düzeylerde halkın katılımı, tarihsel belgeler (arşivler, metinler, fotoğraflar vb) ışığında peyzajların nasıl geliştiğinin incelenmesi, peyzaj kalitesi ile ilgili nicel ve nitel göstergelerin hazırlanması ve en önemlisi de peyzaj politikalarının etkinliğinin değerlendirilmesi konularında sadece profesyoneller ve politika yapımcılar için değil, aynı zamanda toplumu da süreçlere dahil etmek amacıyla kurulmaktadır (Van Herwaarden, 2017).

Avrupa Peyzajlarını korumak, yönetmek ve planlamak üzere kamu otoritelerini yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeyde politikalar oluşturmak ve önlemler almaya teşvik etmek ve böylece peyzaj

kalitesini korumak ve iyileştirmeyi amaçlayan Avrupa Peyzaj Sözleşmesi 5 bölümden oluşmaktadır: Burada APS'nin "Taraf Ülkelerin Ulusal Düzeyde Alması Gereken Özel Önlemler" bölümü öne çıkmaktadır. Bu kapsamda "Sözleşmeye taraf olan her ülke; sivil toplum, özel kurumlar ve kamu yönetimleri arasında peyzaj bilincinin yaygınlaştırılması ve peyzajların değerinin, rolünün ve değişimlerinin açıklanması, bilinç düzeyinin artırılması" (Council of Europe, 2000; Resmi Gazete, 2003) yükümlülüğü Peyzaj gözlemlerinin rolünü tanımlar niteliktedir.

Peyzaj gözlemleri, merkezler ve enstitüler Avrupa Peyzaj Sözleşmesi'nin (APS) uygulanması için önerilen araçlardan biridir. Nogué ve Sala (2018)'a göre Peyzaj Gözlemleri bütün kurumlar, organizasyonlar ve insanlar arasında bir buluşma noktasıdır.

-Peyzajın durumunu tarif edilmesi

- Peyzajın korunması, yönetilmesi ve planlanması halkın katılımına ilişkin politikalar geliştirilmesi

-Peyzajın gelişimi ile ilgili tarihi belgeler (arşivler, metinler, fotoğraflar, vb.) eşliğinde bilgi birikimi

-Etkin peyzaj politikaları için nicel ve nitel göstergeler hazırlanması

-Kamu kurumları, bölgeler ve bölgesel kurumlar arasında bilgi ve deneyim alışverişi sağlanması

-Özellikle de peyzajlar konusunda kamu kurumları, araştırmacılar, bilim adamları, uzmanlar ile halk arasında iş birliğine imkan verilmesi

Peyzaj Gözlemlerinin görevleri arasındadır.

2.1. İspanya Peyzaj Gözlemleri

2.1.1. Katalonya Peyzaj Gözlemleri

İspanya'nın Katalonya bölgesindeki Peyzaj Gözlemleri bölge peyzajlarının korunması, yönetimi ve planlamasına ilişkin kanuna dahil edilmiş ve bir konsorsiyum olarak 2004 yılında kurulmuştur. Katalonya Peyzaj Gözlemleri, Katalonya Hükümeti'nin ve Katalan halkının peyzaj konularında bir danışma organı olarak görev yapmaktadır (Şekil 2). Peyzaj Gözlemleri'nin temel amaçlarından biri de Katalan peyzajları hakkındaki bilgi birikiminin geliştirilmesi ve APS'nin Katalonya'da uygulanmasını desteklemektir.

Katalonya peyzajlarının gelişimi ve dönüşümünün gözlem mekanizmalarının oluşturulması, peyzaj kalitesi hedeflerinin belirlenmesi, Katalonya'nın peyzaj kataloglarının hazırlanması, bozulmuş peyzajların iyileştirilmesine, restorasyonuna yönelik eylemler geliştirilmesi, peyzaj konularında bilimsel ve akademik işbirliğinin teşvik edilmesi, üniversitelerden ve diğer kurumlardan uzmanlar arasında deneyimleri

paylaşarak, peyzajın yapısı ve işlevleri hakkında sosyal duyarlılık kampanyalarını teşvik etmek Katalonya Peyzaj Gözlemevinin alışmaları öncelikleri arasında olmuştur.

Katalonya Peyzaj Gözlemevi faaliyetleri:

Peyzaj katalogları: Katalonya peyzaj kataloglarının peyzaj kalite hedeflerinin, peyzaj direktiflerinin detaylandırılması ve güncellenmesi, detaylandırılması, yerel yönetim için peyzajla ilgili kaynakların dağıtımı, peyzaj planlarının izlenmesi

Peyzaj ve miras: Tarihi peyzajların sınıflandırılması, karakterizasyonu

Peyzaj ve eğitim: Okullar için eğitim materyallerinin hazırlanması

Çalıştaylar: Seminerler, alıştaylar ve çıktıların açık erişimli dokümantasyonu (ses, video, pdf)

Dokümantasyon merkezi: Bölge peyzajları ve araştırmaları konusunda bibliyografik kataloglar, gazete arşivi, kılavuzlar ve referans belgeler, peyzaj terimleri sözlüğü, resim galerisi oluşturulması

Yayınlar: Gözlemevinin kendi yayınları, dijital haber bültenleri, etkinlik haberleri ulusal ve yerel medya ile iş birliği (Observatori del Paisatge, 2006).

İletişim, modern toplumlarda farkındalık yaratmak için en önemli araçtır. Nogu ve Sala (2018) Katalonya Peyzaj Gözlemevleri rneğinde peyzajın önemi konusunda duyarlılık ve farkındalık yaratmak amacıyla, görsel, sesli ve yazılı medya araçlarından yararlanılmıştır. Yerel gazeteler ile yapılan iş birliği sayesinde yöre peyzajı konusunda çıkartılan özel sayı ile 150.000'den fazla insana bilgi aktarılması mümkün olmuştur.

Katalonya'ya özgü peyzaj mirası bilgisini artırmak ve öğrencilerin peyzaj değerlerini koruma ve doğal çevredeki değişimi anlama ihtiyaına yönelik farkındalıklarını artırmak amacıyla Peyzaj Gözlemevi, farklı ğrenci grupları için seminerler ve atölye çalışmaları düzenlemiştir. Bakanlık düzeyinde Eğitim Genel Müdürlüğü ile yrtlen *şehir, Bölge, Peyzaj* projesiyle orta ğretim düzeyinde 450.000 öğrenciye ulaşılmıştır (Observatori del Paisatge, 2006; Nogu ve Sala, 2018).

şekil 2.a. Katalonya Peyzaj Gözlemevi Ofisi (Observatori del Paisatge, 2021) 2.b. Katalonya Peyzaj Kataloğu (Nogu ve Sala, 2018)

2.1.2. Kanarya Adaları Peyzaj Gözlemevi

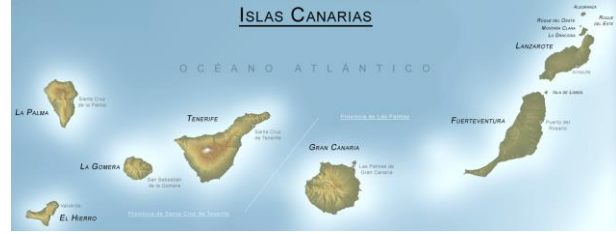
Kanarya Adaları İşpanya'nın özerk topluluk olarak tanımladığı Atlas Okyanusunda yer alan takımadalarıdır. Fas'ın batısında 7 ada ile küçük adacıklardan oluşan Kanarya Adaları'ndaki Peyzaj

Gözlemevi zerk yönetimin girişimi ile kurulmuştur. Ada peyzajlarının kendilerine özgü yapısı ve izlenebilir zellikleri Peyzaj Gözlemevi için ideal bir çalışma alanı sunmuştur.

Adadaki turizm ve tarımsal alan kullanımlarının etkisi ile büyüyen kentsel yerleşimlerin doğurduğu altyapı ihtiyaı, peyzajın planlanması ve yönetiminde çoklu faktörleri gündeme getirmiştir. Yerel girişimler ile küreselleşmeye karşı bir örnek olarak da tanımlanan Kanarya Adalarının coğrafı çeşitliliği, peyzaj gözlemevi için ayrıcalıklı bir platform sağlamıştır.

Kanarya Adaları Peyzaj Gözlemevi; APS'nin uygulanmasına yönelik olarak sanatçıları, mimarları, botanikçileri, sosyologları ve hukukçuları geniş birçok disiplinli spektrumda bir araya getirmiştir.

Kanaryalar Hkmeti peyzajla ilgili kurum ve üniversitelerin katılımıyla *yeni bir bölgesel politika yaratılmasında peyzaj gözlemevi* programı ile dergiler, portallar, web sayfaları, festivaller ve konferanslar, yarışmalar vb faaliyetler ile adanın peyzajına dair bilgileri geniş kitleler ile paylaşmayı hedeflemiştir (şekil 3).

şekil 3. Kanarya Adaları (Wikipedia, 2019)

APS'nin gerekliliklerini takiben Avrupa lkelerindeki Peyzaj Gözlemevlerinin edindiği deneyimlerin paylaşılması, peyzaj dönüşüm süreçleri, peyzaj tanımlanması ve planlanması, peyzaj kalite hedeflerinin izlenmesi ve yerel aktörleri bu sürece dahil edecek kapasitesinin geliştirilmesi Kanarya Adaları Peyzaj Gözlemevi alışmaları arasında yer almıştır (Salazar, 2017).

2.1.3. Endülüs Tarihi Miras Enstitüsü Peyzaj Laboratuvarı

Endülüs, İşpanya'nın güneyinde bulunan, 87.268 kilometrekarelik bir alana yayılmış, sekiz ile sahip bir zerk Topluluktur. Bölgesel bir hkmet sistemi olan Endülüs Yönetimi (Junta de Andaluca) 13 bakanlığa bölünmüştür. Bunlardan Kültür Bakanlığı Endülüs'n kültürel miras yönetiminden sorumludur. IAPH, Kültür Bakanlığına ait bir araştırma enstitüsü olup; tarihi mirasın izlenmesi, araştırılması, yenilenmesi, belgelenmesi, iletimi ve geliştirilmesini amaçlamaktadır. Endülüs Tarihi Miras Enstitüsü Peyzaj Laboratuvarı ise Endülüs Hkmeti tarafından tarihi miras alanlarında yrtlen plan, program ve eylemlerde APS'nin uygulanmasından sorumlu bir IAPH alt birimi olarak

görev yapmaktadır (Şekil 4) (Cacho ve de la Cuesta, 2018).

Şekil 4. Endülüs Tarihi Miras Enstitüsü (Anonim, 2014)

Endülüs Tarihi Miras Enstitüsü; IAPH tarafından yürütölen ve Baelo Claudia (İspanya), Cortona (İtalya), Miróbriga (Portekiz) ve Selanik (Yunanistan)'teki büyük arkeolojik alanların peyzaj özelliklerinin belirlenmesi için gerçekleştirilen uluslararası Culture 2000 Programı kapsamında 2000 yılında kurulmuştur. Kurulduğu zamandan bu yana farkındalık, eğitim ve öğretim, tanımlama ve değerlendirme ve özellikle de peyzaj kalite hedefleri ile APS'nin özel tedbirlerinin uygulanması konusunda diğer ulusal, uluslararası ve bölgesel kuruluşlarla iş birliği yapmaktadır.

Farkındalık artırmaya yönelik Endülüs Tarihi Miras Enstitüsü Peyzaj Laboratuvarı'nın 3 hedef grubu bulunmaktadır. Bunlar; yöre halkı, miras ve peyzaj uzmanları ve genel anlamda vatandaşlardır. Bu kapsamda kültürel açıdan ilgi çekici alanlara rehberli turlar gerçekleştirilmektedir. Miras ve peyzaj uzmanları için ise IAPH web sayfasında Laboratuvarın Endülüs Kültürel Peyzajları konusunda yürüttüğu projeler yanında çeşitli haberler, yayınlar, etkinlikler vs. içeren elektronik bültenler yayınlanmaktadır. Daha geniş kitlelere ulaşabilmek adına da çeşitli dernekler, öğrenci ve farklı yaş grupları için medya ve sosyal ağlar ile ortak faaliyetler gerçekleştirilmektedir (Cacho ve de la Cuesta, 2018).

IAPH kurumlarla işbirliği içinde kapsamlı eğitim çalışmaları yapmaktadır. Brezilya Hükümeti Ulusal Tarihsel-Sanatsal Miras Enstitüsü (IPHAN) tarafından yürütölen bir teknik eğitim programı katılımcı eğitim faaliyetleri arasında dikkat çeken örneklerden biridir. Bu eğitim programı ile UNESCO tarafından Dünya Mirası ilan edilen Brezilya Guarani Misyollarının Kültürel Peyzaj Rehberini üretmek için IPHAN ve kültürel mirasın bölgesel yönetiminden sorumlu diğer kuruluşlara ait teknik personelin eğitimi sağlanmıştır.

Peyzaj Laboratuvarı, Endülüs'ün kültürel peyzajlarını belgeleme ve inceleme çalışmaları kapsamında, farklı ölçeklerde ve farklı bölgesel alanlarda çok sayıda projeye öncülük etmiştir. Bölgesel ölçekte Endülüs peyzajlarının miras

değerlerinin sınıflandırılması kapsamında bölge fiziksel ve kültürel özellikleri baz alınarak 32 peyzaj alanına ayrılmış, ve bu alanların ana çevresel, sosyal, tarihi, miras ve algısal özelliklerinin analizi yapılmıştır. Elde edilen bulgular ile her bir alan için kentsel ve bölgesel planlamaya entegre edilecek bir dizi öneri geliştirilmiştir. Bu çalışmanın sonucunda, her bir peyzaj alanının kültürel ve doğal değerlerini yerel ölçekte temsil eden peyzajlar, Endülüs Kültürel İlgili Alanları Kaydı'nı oluşturmak adına seçilmiştir; bu alanların yönetim ve korunmasının teşviki adına öneriler geliştirilmiştir. İlgili bilgiler IAPH web sayfasında kamuoyuyla paylaşılmaktadır (Cacho ve De La Cuesta, 2018).

Endülüs Peyzaj Stratejisi ve Ulusal Kültürel Peyzaj Planı örneğinde olduğu gibi Laboratuvar, bölgesel ve ulusal düzeyde sektörel politikalar oluşturulmasında ve takibinde aktif rol oynamaktadır. APS doğrultusunda bölgesel ve ulusal miras mevzuatının geliştirilmesi, sosyal farkındalık ve peyzaj yönetim süreçlerinde halkın katılımının sağlanması önemli çalışmalardandır.

2.2. İtalya Peyzaj Gözlemevi

Görevi peyzajın dinamiklerini incelemek, izlemek ve eyaletler ve yerel topluluklar arasında bilgi ve çalışma protokollerinin üretilmesi ve bilgi alış-verişini kolaylaştırmak olan İtalya'daki Peyzaj Gözlemevleri yerel girişimler, kamu kurumları, sivil toplum kuruluşlarının ortak konsorsiyumu olarak kurulmaktadır (LOD, 2016).

İtalya'da Peyzaj Gözlemevleri *Kültürel Miras ve Peyzaj Kanunu* kapsamında planlanmaktadır. Kanun ile 2008 yılında APS'nin ilkeleri doğrultusunda yeni bir peyzaj tanımı getirilmiştir. Bakanlık *Peyzaj Kalitesi Ulusal Gözlemevi* tarafından yapılan çalışmaları, analizleri ve önerileri de dikkate alarak peyzajın korunması ve iyileştirilmesine yönelik politikaları üretmektedir.

Ülkenin farklı bölgelerinde kurulan gözlemevleri ulusal, bölgesel veya yerel düzeydeki çalışmaları ve mekansal ilgi alanların göre özelleşebilmektedir. İtalya Ulusal Peyzaj Gözlemevleri *peyzaj kalitesi ulusal gözlemevi, ulusal kırsal peyzaj gözlemevi*; İtalya bölgesel Peyzaj Gözlemevleri ise *bölgesel ve yerel peyzaj gözlemevleri* olarak ayrılmaktadır (LOD, 2016).

2.3. İsveç Scania Peyzaj Gözlemevi

İsveç'in en güneyinde yer alan Scania (Skåne) güneyde yüksek verimli tarım toprakları, kuzeyde ormanlık alanlar ile ülkenin en yoğun nüfuslu ve hızlı büyüyen bölgelerinden biridir. Kumlu plajlar, küçük sahil kasabaları, hafif dalgalı ve düz arazileri kültürel miras açısından bölgeye özgü zengin peyzaj karakterlerini sunmaktadır. İsveç ve Danimarka arasında 350 yıldan fazla bir süre tartışma konusu

olan bölge tarihi dokusu, mimarisi, yerel lehçesi ve yer adları ile öne çıkmaktadır.

İlçe Yönetim Kurulu (Länsstyrelsen i Skåne län), Skåne Bölge Konseyi, Scania Yerel Yönetimler Birlięi, İsveç Çiftçiler Federasyonu, İsveç Tarım Bilimleri Üniversitesi ve Kävlinge Belediyesi'nin ortak girişim ile 2011'de kurulan Scania Peyzaj Gözlemevi bölge peyzajlarındaki değişimlerin izlendiği web tabanlı bir forum olarak düzenlenmiştir (Sarlov-Herlin, 2021).

Amaç, peyzajı sürdürülebilir kalkınma için bir araç olarak tanıtmak ve peyzajın değişimi ve değerleri hakkında farkındalık yaratmaktır. Peyzajdaki farklı paydaşlar arasındaki diyalogu artırmak, fiziksel planlamada peyzajın rolünü güçlendirmek; peyzajın statik bir görünüm olarak değil dinamik süreçler dizini olduğunun anlaşılmasını sağlamak, kentsel ve kırsal peyzajlar konusunda farkındalığı arttırmak, peyzaj hakkında bilgi toplamak ve paylaşımını sağlamak İsveç Scania Peyzaj Gözlemevinin çalışmaları arasında yer almaktadır (Sarlov-Herlin, 2021).

2.4. Finlandiya Peyzaj Gözlemevi

Finlandiya'da Peyzaj Gözlemevi kavramı, APS'ye dayanmaktadır (Şekil 5) ve Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin tavsiye ettiği üzere peyzajın durumu, gelişimi ve değişimini belirlemede stratejik araçlardan biridir. Peyzajın korunması ile ilgili deneyim ve bilgi alışverişi, peyzaj politikalarının etkinliğini ölçmek, yönetim ve planlamada halkın katılımını sağlamak ve peyzaj üzerindeki değişimleri izlenmesi Peyzaj Gözlemevlerinin hedefleri arasındadır (Galan Vivas, 2017).

Şekil 5. Finlandiya Peyzaj Gözlemevi (Landscape Observatory of Finland, 2019)

Akademik, sosyal, ekonomik ve devlet kurumlarını birleştiren Finlandiya Peyzaj Gözlemevi 2016'dan bu yana, APS'nin Finlandiya'daki uygulamalarını desteklemektedir (Şahin, 2019). Finlandiya Çevre Bakanlığı, Ulusal Eserler Kurulu, Finlandiya Çevre Merkezi, Finlandiya Doğal Kaynaklar Merkezi, Helsinki Üniversitesi, Jyväskylä Üniversitesi, Turku Üniversitesi, Aalto Üniversitesi, Profesyonel Peyzaj Mimarları Derneęi, Finlandiya Kültürel Çevre Araştırmaları Derneęi'nin katılımı ile 2016 yılında Finlandiya Peyzaj Gözlemevi Konsorsiyumu peyzaj yönetimi ve araştırma alanında taraflar arası iş birliğini sağlayan akademik,

toplumsal, ekonomik ve devlet kuruluşlarını entegre eden bir platformdur (Galan Vivas, 2017; Landscape Observatory of Finland, 2019).

Gözlemevi araştırma ve halkın katılımını destekleyerek, peyzaj karakteri, kırsal veya kentsel peyzaj kalitesi, olağanüstü, sıradan veya bozulmuş peyzajlar, sürdürülebilir kalkınma ve toplum refahı için peyzajın geliştirilmesi konularında çalışmalar yürütmektedir (Galan Vivas, 2017).

Fin peyzajlarının durumunu ve gelişimini etkileyen güncel konuları ele almak için farklı projelerde ve faaliyetlerde konsorsiyum ortakları yanında Avrupa'daki diğer ulusal, bölgesel ve yerel peyzaj gözlemevleri ile işbirliği yapılmaktadır.

Peyzajdaki değişimi iyi yöneten, halkın katılımıyla iklim değişikliğinin ekolojik ve sosyo-ekonomik yapıdaki etkilerini azaltmaya yönelik stratejilerin birlikte tanımlandığı CLIMATE-KIC (EIT_EU) IDEATOR projesi Finlandiya'dan Aalto, Hollanda'dan Wageningen, Danimarka'dan Kopenhag ve İspanya'dan Valencia Politeknik Üniversitesi ile UNISCAPE, CIVILSCAPE ve Finlandiya Peyzaj Gözlemevinin işbirliğiyle geliştirilmiştir (Galan Vivas, 2017).

Finlandiya Kültür Vakfı'nın desteklediği ve Fin peyzajlarının gelişimi üzerine kavramsal ve toplumsal bir anlayış geliştirilmesi yoluyla Finlandiya'nın sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilmesini ve Finlandiya Kültürel Çevreler Stratejisinin uygulanmasını amaçlayan *Sürdürülebilir Peyzajlara Doğru* projesi Finlandiya Peyzaj Gözlemevinin projelerinden biridir.

Burada iklim değişikliğine uyumlu olacak şekilde peyzaj planlarının sosyal, finansal, idari ve teknik kapasitenin artırılması amacıyla bölgesel ve yerel konsorsiyumların yapılandırılması ve paydaşlar arasında işbirliği için modellerin tanımlanması esas alınmıştır. Proje ortakları arasında Finlandiya'dan Aalto, Hollanda'dan Wageningen, İspanya'dan Valencia Poli-teknik, İtalya'dan Bologna üniversitelerinin yanı sıra Uniscape, Finlandiya Peyzaj Gözlemevi, Hollanda Peyzaj Gözlemevi; Katalonya Peyzaj Gözlemevi; Kanarya Adaları Peyzaj Gözlemevi, Università IUAV di Venezia; İrlanda Galway Üniversitesi yer almaktadır (Galan Vivas, 2017; Landscape Observatory of Finland, 2019).

2.5. Portekiz Peyzaj Gözlemevi

Portekiz'de APS'nin imzalanması ile peyzaj bir tartışma platformuna dönüşmüş; peyzaj konusundaki bilimsel çalışmaları merkezi yönetimler, ulusal, bölgesel ve yerel kurumların kullanabileceği resmi araç haline getirmek ve peyzajın planlaması, tasarımı ve halkın katılımında peyzajı ortak paydaya oturtma ihtiyacı doğmuştur.

“Peyzaj gözlemleri insanların peyzaj konusunda buluşma noktası, özellikle de yerel peyzaj gözlemleri için iletişim, deneyim ve bilgi alışverişi sunarak yöre halkının içinde yaşadıkları peyzajlar hakkında inisiyatif almalarına ve aktif katılımlarına imkan vermiştir.

Portekiz, İspanya, Fransa, İtalya, Fas gibi Akdeniz ülkelerinde geniş alanlarda yayılış gösteren 'Montados' peyzajları veya mantar meşesi (*Quercus suber*) orman peyzajları özel karakteri nedeniyle karmaşık ve benzersiz sistemlerdir ve peyzaj kalite hedeflerinin tanımlanması önemli rol oynamıştır.

Portekiz, Charneca Montado'daki yerel bir Peyzaj Gözlemevi kırsal bir bölgede yerel bir gözlemevinin kurulması ve bilginin paylaşılmasına fırsat sunmuştur. Planlama hiyerarşisi açısından yerelden başlayan ve 'aşağıdan yukarıya' bir girişim olarak ta tanımlanan ve Montado, mantar meşesi üretimine dayalı bir ekonomiye sahip düşük yoğunluklu bir bölgede kurulan 'Observatório da Charneca' yerel Peyzaj Gözlemevi yerel kalkınmaya önemli destek olmaktadır.

Peyzajın bilim, sanat ve sosyal bilimlerin buluşma noktası olarak kabul edildiği 'Observatório da Charneca' etkinlikler ve çalıştaylar ile yöre halkı, orman yönetimi, öğrencilerle arazi gezileri ve sanat atölyeleri düzenleyerek peyzaj farkındalığı ve bilgi birikimi oluşturmaktadır (Şekil 6).

Şekil 6. Charneca Peyzaj Gözlemevi (Archdaily, 2021)

2010'dan beri sanat atölyelerinde etkinliklerin ve toplantıların düzenlendiği Gözlemevinde 2015 yılından bu yana Lizbon Üniversitelerinden araştırmacıları ve öğrencileri içeren gruplarla hem biyofiziksel hem de sosyal konulara odaklanarak bölgenin geleceğine yönelik kalkınma stratejileri belirlenmektedir.

Yörenin biyofiziksel özellikleri toprak ve habitat haritaları ve arazi örtüsü değişiklikleri üzerinde odaklanırken sosyal boyutu ise yerel toplulukların ve ziyaretçilerin peyzaj hakkındaki algısı ile bağlantılı kimlik, miras, bağlılık, anlamlar, dinamikler perspektifinden incelenmektedir (Saraiva ve ark., 2017).

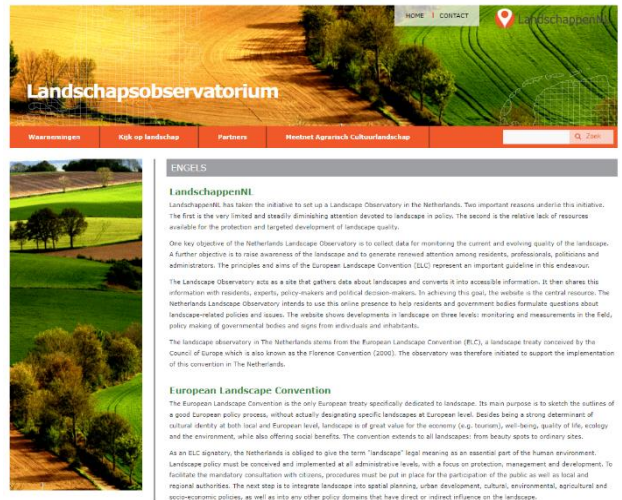
2.6. Hollanda Peyzaj Gözlemevi

APS'yi 2005 yılında imzalayan ve onaylayan Hollanda'da kısa bir sürede peyzaj ile ilgili birçok girişim ortaya çıkmış, çok sayıda Sivil Toplum Kuruluşunun katılımı ile *Peyzaj Manifestosu* başlığı altında geniş bir koalisyon kurulmuştur (Van Herwaarden, 2017).

Hollanda'daki sivil toplum kuruluşlarından biri ve aynı zamanda peyzaj organizasyonu olan LandschappenNL bir peyzaj gözlemevi kurması için teşvik edilmiş, gözlemevinin kurulması için inisiyatif almayı ahlaki bir görev olarak görmüştür.

Hollanda Peyzaj gözlemevi 2015 yılında öncelikle APS'nin Hollanda'da uygulanmasını desteklemek üzere kurulmuştur. Peyzaj Gözlemevi'nin temel amaçları, peyzajın izlenmesi konusunda veri toplamak, Hollanda peyzajlarındaki güncel gelişmeler ve peyzajların gelişen kalitesini izlemek, peyzaj hakkında farkındalık yaratmak ve bölge sakinleri arasında peyzaj hakkında yeniden ilgi uyandırmanın yanı sıra profesyoneller, politikacıları, yöneticileri ve halkı bir araya getirerek peyzajla ilgili yerel politikayı şekillendirmektir (Van Herwaarden, 2017).

Hollanda peyzajları çoğu durumda geçmişteki tarımsal kullanımın yan ürünleridir ve modern tarım işletmeleri genellikle geleneksel tarımsal sistemleri bunları engel olarak görmektedir. Ülke peyzajları üzerinde büyük etkisi olan gelişmeler arasında enerji kullanımı, değişen tarım uygulamaları ve aynı zamanda doğanın korunması vardır. Bu nedenle peyzaj politikaları ulusal düzeyde farklılık göstermektedir. Hollanda Peyzaj Gözlemevi Hollanda'daki peyzaj politikalarında neler olduğunu göstermeye çalışmaktadır (Şekil 7).

Şekil 7. Hollanda Peyzaj Gözlemevi web sayfası (LandschappenNL, 2021)

Fondazione Benetton Studi Ricerche Dökümantasyon Merkezi, Katalonya Peyzaj Gözlemevi ve Hollanda Kültürel Miras Ajansı faaliyetlerini ortaklaşa yaymak, deneyim ve bilgi paylaşımı yapmak üzere ortak çalışmaktadır. Bu

amaçla üç merkez ortak bir ađ oluşturmuştur. Gelecekte, yeni Avrupa dokümantasyon merkezlerin de bu girişime katılması beklenmektedir (Hollanda Kültürel Miras Ajansı, 2019).

Hollanda Kültürel Miras Ajansı, bilgi üretme ve yayma, miras politikalarını uygulama veya bu konuda tavsiye verme işlevlerine de sahiptir. Dokümantasyon merkezi, kültürel peyzaj alanında çok sayıda referansa ve Hollanda Peyzaj Gözlemevi'nin referans merkezi olabilme potansiyeline sahiptir (Hollanda Kültürel Miras Ajansı, 2019).

2.7. Belçika Peyzaj Gözlemevleri

Belçika'da peyzaj eğitimi ve farkındalığı kamuya, sivil toplum kuruluşlarına, özel kuruluşlara, öğrencilere ve halka yönelik olarak planlanmıştır (Occhiuto ve Baldin, 2017).

APS ulusal ölçekte alınması gereken önlemler arasında peyzaj politikalarının uygulanması, peyzaj konusunda farkındalık yaratma gibi belirli önlemler öngörmektedir. Bu nedenle Belçika'da Öncelikle kamu yetkililerini ve insanları peyzajdaki değişikliklerin anlaşılması konusunda duyarlı hale getirmek için eğitim programları hedeflenmiştir. Burada karşılıklı öğrenme sürecinde kilit bir rol oynayan üniversiteler vatandaşlar, öğretmenler, uzmanlar ve öğrenciler arasında diyalog sağlama görevini üstlenmişlerdir.

Ülkede peyzaj tasarımında halkın katılımı önemli bir bileşendir. Belçika Peyzaj Gözlemevleri özellikle kentsel alanlarda peyzaj tasarımı çalışmalarına öğrencileri, öğretmenleri, araştırmacıları ve vatandaşları dahil etme yoluyla, gündelik mekanların sakinleri ve kullanıcıları için bir etkileşim ve karar mekanizması sunmaktadır. Burada amaç kentsel tasarıma halkın katılımını sağlamak yanında alana özgü kültürel miras ve peyzaj kimliği konularını tasarım sürecinde canlı tutmak ve öğrencilere yöre halkından aktif bilgi akışını sağlamaktır. Bu yaklaşım peyzaj bilgi sürecinin ilk aşaması olarak kabul edilmektedir.

Diğer yandan peyzaj politikasının ön eylemi olarak tanımlanan ve peyzaj analizin bir envanterle sınırlı olmadığı göstergesi olan peyzaj kalite hedefinin öğretmenler, araştırmacılar ve öğrenciler ile halkın dahil edilmesi vatandaşların algısını ve eleştirel vizyonlarını da peyzajın yönetim süreçlerine aktarılmasına imkan vermektedir.

Gözlemevleri aynı zamanda yaratıcılığın olduğu alana özgü çok sayıda mekansal çözüm üretebileceği laboratuvar olarak tasarlanmaktadır. Vatandaşları ve karar vericileri bir araya getiren bazı kentsel planlama konuları danışma süreçlerini desteklemektedir. Erişilebilir ve kısmen unutulmuş nitelikler açısından zengin bir nehir kıyısı kurtarma projesi niteliği taşıyan Meuse vadisi projesi

belediyeler konsorsiyumu ile bir tür Peyzaj Gözlemevi'nin oluşturulması ve peyzaj yönetimi konusunda insan ilişkileri ağının yeniden inşasına dayandırılmıştır (Occhiuto ve Baldin, 2017).

3. Sonuç ve Öneriler

Öztan (1969) peyzajı çevre içinde yer alan değişik karakterdeki doğal ve kültürel elemanların herhangi bir noktadan görüş açısı içine girebilen bütün halindeki görünüşü olarak tanımlamıştır. Peyzajın bütün olma durumu her yönüyle ele alınması, bir bütün olarak yönetilmesi ve korunması ihtiyacından Avrupa Peyzaj Sözleşmesi doğmuştur.

Peyzaj Gözlemevleri ilk olarak 2008 yılında Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin APS'nin uygulanması klavuzunda tavsiye kararı ile gündeme gelmiştir (Council of Europe, 2008). Yerel toplumun, insanların topraklarıyla bağlarının geliştirmesi ve güçlendirmesi, yöre halkı tarafından belirlenen peyzaj kalite hedeflerinin uygulanması, Avrupa'da APS deneyimlerinin paylaşılması açısından Peyzaj Gözlemevlerinin gerekli olduğu görüşü kabul edilmiştir (Saraiva ve ark., 2017).

Ülkelerin, coğrafyaların ve toplumların yaşam tarzlarını yansıtan peyzajlar aynı zamanda doğal ve kültürel miras değeri taşımakta ve ülke peyzajlarını ele almaları ile farklılaşmaktadır. Bu açıdan Peyzaj Gözlemevleri yerel, bölgesel, ulusal, uluslararası gibi farklı ölçeklerde kurulmaktadır. Yedi farklı Avrupa ülkesi örneğinde incelediğimiz Peyzaj Gözlemevlerinin farklı yapılarla kurulduğu ve önceliklerle çalıştığı görülmektedir. İspanya, Katalonya Peyzaj Gözlemevi'nin bu konudaki ilk örnek olduğu, danışma organı niteliğinde bir konsorsiyum olarak kurulduğu, resmi kurumlar, üniversiteler, uzmanlar ve halk arasındaki işbirliğinin ve özellikle de okullar ve halkın peyzaja dair sosyal duyarlılığının artırılması çalışmalarının öne çıktığını anlaşılmıştır.

Kanarya Adaları Peyzaj Gözlemevi sanatçıları, mimarları, botanikçileri, sosyologları ve hukukçuları geniş ölçekte disiplinler arası işbirliğine imkan vermektedir.

İtalya örneğinde Peyzaj Gözlemevlerinin konsorsiyum yapısında kurulduğu ve ulusal ve bölgesel peyzaj gözlemevleri olarak özelleştiği görülmektedir. Burada peyzaj kalitesi ve kırsal peyzajlar ulusal ölçekte gözlemevi konularının başında gelmektedir.

İşveç Scania Peyzaj Gözlemevi çok farklı kamu kurumları, belediyeler ve kırsal yapıdaki bölgede yerleşik çiftçiler birliğini bir araya getiren web tabanlı iletişim platformu niteliğindedir.

Konsorsiyum yapısında kurulan ve peyzaj mimarlığı meslek organizasyonu başta olmak üzere kamu kurumları, üniversiteler ve çevre konusundaki sivil toplum kuruluşlarını bir araya getiren

Finlandiya Peyzaj Gözlemevi Avrupa'daki diğer peyzaj gözlemevleri ve niversiteler ile işbirliği yoluna gitmekte ve ortak projeler yürütmektedir.

Portekiz Peyzaj Gözlemevi kurulduğu bölgedeki Montado mantar meşesi ormanlarının korunması başta olmak üzere aşağıdan yukarıya planlama yaklaşımı ile yerel kalkınmanın desteklenmesini amaçlamaktadır.

Hollanda Peyzaj Gözlemevi'nin kuruluşu mevcut bir sivil toplum kuruluşu olan LandschappenNL verilmiş olup, ulusal peyzaj politikalarının tanımlanması ve peyzaj konusunda farkındalık yaratılması ne çıkmaktadır.

Belçika Peyzaj Gözlemevi'nin temelinde ise Meuse vadisinin projesi, kentse peyzaj planlamasına ve tasarımı alışmalarına halkın katılımı ve peyzajdaki miras değerinin tasarıma aktarılması gelmektedir.

APS'nin çıkış noktalarından biri içinde yaşadığımız çevrenin bütün olarak ele alınması ihtiyacıdır. Bu nedenle Sözleşme sadece doğal, olağan üstü peyzajları değil aynı zamanda kentsel, kent çevresi, endüstriyel, kırsal, kıyı veya denizel olmak üzere her gün tanık olduğumuz, hatta bozulmuş peyzajları dahi kapsamaktadır. Bu nedenle Őehir ve bölge planlama süreçlerinin yeniden ele alınması ihtiyacı bulunmaktadır. Peyzaj Gözlemevlerinin planlamadaki katılımcı süreçler açısından etkin roller üstlenmektedir. Resmi kurumlar, araştırma birimleri, sivil toplum kuruluşları, yöre halkının başta olmak üzere toplumun ve kurumların tüm kesimleri için bir iletişim platformu sunan Peyzaj Gözlemevleri peyzajdaki demokratik süreçlere imkan vermektedir.

Peyzajın çok yönlülüğünün bir yansıması ile Peyzaj Gözlemevlerinin konsorsiyum yapısı ile kurulduğu örnekler ağırlıktadır. Konsorsiyum yapısı peyzaj üzerinde etkisi olan, peyzajı koruyan, yöneten ve peyzajı yaşayan tüm taraflara ortak sorumluluk vermektedir.

Miras ve peyzaj kavramları, toplumun belirli bir yapı veya peyzajın parçası olarak mirasın değerini ortaya koymada ortak sorumluluk alınması gerekliliğini vurgulamaktadır. Peyzajın miras boyutu, yerel düzeyde ekonomik gelişimi kadar, planlaması ve yönetimi için de önemli bilgiler sağlayan, aynı zamanda vatandaşların farkındalığını arttırmak için güçlü bir mekanizmadır (Observatori del Paisatge, 2006).

Peyzaj, peyzajdaki miras değeri, peyzajın karakterleri, önemi ve peyzajın korunması konularında halkın bilinçlendirilmesi, farkındalık yaratma APS ncelikleri arasındadır. Resmi olarak koruma altına alınmiş veya alınmamış alanlarda peyzaja bütüncül bir miras vizyonu kazandırılması açısından Peyzaj Gözlemevleri bünyesinde eğitim çalışmaları önemli bir yer tutmaktadır. Farkındalık ve bilinçlendirme konusunda internet portalları,

ulusal yada yerel gazeteler, sesli, görsel ve yazılı yayımlar, okullar ile işbirliğine dayanan başarılı örnekler bulunmaktadır.

APS'ye taraf ülkelerin ulusal düzeyde alması gereken özel önlemler arasında *peyzaj ile ilgili bilinç düzeyinin arttırılması, eğitim ve ğretim, tanımlama ve değerlendirme peyzaj kalite hedefi ve peyzaj politikalarının uygulama başlıklar* bulunmaktadır. Burada özellikle *peyzaj ile ilgili bilinç düzeyinin arttırılması* (Council of Europe, 2000; Resmi Gazete, 2003) nemli yer tutmakta olup, Peyzaj Gözlemevleri Sözleşmenin etkin bir Şekilde uygulanması kapsamında peyzaj konusunda farkındalığın oluşturulması ve aynı zamanda yerel yönetimlerin, kurumların ve toplumun peyzaja dair görüşlerini ve beklentilerini peyzajın yönetimine ve planlamasına aktarılması ile ilgili roller üstlenmiştir.

Avrupa Peyzaj Sözleşmesi'ne 2000 yılında taraf olan ve 2003 yılında Bakanlar Kurulu Kararı ile onaylayan 2004 yılında uygulamaya koyan Türkiye (Resmi Gazete, 2003) bir anlamda doğal, kültürel, kırsal, kentsel ve kent çevresindeki peyzajları korumak, yönetmek ve planlamak üzere yerel ve bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeyde politikalar oluşturmayı ve gerekli önlemleri alma sözü vermiş durumdadır (Atik, 2009). Bu lkemiz peyzajlarının tanımlanması, yönetimi ve korunması konusunda atılmış çok önemli ve olumlu bir adımdır. Sözleşmenin imzalanmasının üzerinden geçen 21 yıllık süre içindeki gelişmeler açısından Türkiye'de özellikle *kendi toprak sahası ve bölgesi içindeki peyzajların tanımlaması* konusunda önemli çalışmalar gerçekleştirilmiştir.

Çalışma kapsamında incelenen mevcut örneklerinde Peyzaj Gzlemevlerine atfedilen çalışmaların ideal olarak bakanlıklar ve resmi kurumlar tarafından yürütülmesi beklenmekle birlikte, pek çok uluslararası sözleşmenin uygulanmasında benzer çözümlere ve araçlara başvurulması yaygın bir uygulamadır. CIVILSCAPE, UNISCAPE, EUROLANDSCAPE Ağları APS'nin uygulanmasında ortaya çıkan boşlukların tamamlanması, peyzaj konusunda toplumun tüm kesimlerine yer verilmesi ihtiyacını göstermektedir.

Türkiye için benzer örneğe Birleşmiş Milletlerin Kalkınma Konferansı sonrası başlatılan Yerel Gündem 21 Programı kapsamında kurulan Kent Konseyleri verilebilir. Amaç Yerel Gündem 21 Programının yereldeki temel karar alıcı ve uygulayıcı mekanizmalara Kent Konseyi çatısı altında yerel paydaşları da dahil etmek olan Kent Konseyleri Kadın ve Gençlik Meclisleri, alışma Grupları, ocuk, Engelli ve Yaşlılar Platformu gibi özel ilgi gruplarına yönelik hedef gruplar ile zelleşebilmektedir.

Türkiye’de APS’nin resmi sorumluluğu ulusal düzeyde 2003-2011 yılları arasında mülga Çevre ve Orman Bakanlığı, 2011-2018 yılları arasında mülga Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2018 yılından itibaren de Tarım ve Orman Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Hassas Alanlar Daire Başkanlığı altında Peyzaj Çalışma Grubu tarafından yürütölmektedir.

Ölkemizin 7 coğrafik bölgesi ve bölge peyzajlarının kültürel ve doğal çeşitliliği, bölgeye özgü karakterler İtalya örneğinde olduğu gibi bölgesel ve yerel ölçeklerde öncelikli konuların ele alındığı peyzaj gözlemevlerinin gerekliliğini göstermektedir.

Avrupa Peyzaj Sözleşmesi’ne göre *Sözleşmeye taraf olan her ülke sivil toplum, özel kurumlar ve kamu yönetimleri arasında peyzaj bilincinin yaygınlaştırılması ve peyzajların değerinin, rolünün ve değişimlerini açıklamak, bilinç düzeyini arttırmak* Peyzaj Gözlemevlerinin öncelikli çalışmaları arasında yer almaktadır ve aynı zamanda APS’nin Türkiye’de uygulaması açısından önem taşımaktadır.

Peyzaj Gözlemevlerinin kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları ve üniversiteleri birleştirici yapısı ülkemiz için farklı çözümleri düşündürmektedir. Ülkemizde mevcut durumda yasal bir dayanağı olmamakla birlikte Peyzaj Gözlemevleri:

- Valilik, kaymakamlık, belediyeler, sivil toplum kuruluşları, üniversitelerin ortak protokol dayalı katılımı ile valilikler ve/veya kaymakamlıklar himayesinde

- Üniversiteler bünyesinde Araştırma Merkezlerinden biri olarak

- Kent Konseylerine benzer yapıda yerel yönetimler başta olmak üzere peyzajın yönetimi konusunda ilgili kamu kuruluşlarının, sivil toplum kuruluşlarının ve araştırma birimlerinin katılımı ile düzenlemesi olasılıklar arasında yer almaktadır.

Peyzaj Gözlemevlerinin idaresi ve sürekliliği konusunda mevcut örneklerin incelendiği ölkelerdeki demokratik sistemler ve gelenekler öne çıkmaktadır. Çoklu kurumun ve birimin varlığı ile ortaya çıkan oto-kontrol sistemi, her bir paydaşın görev tanımı Gözlemevlerinin sürekliliği sağlayacak şekilde protokoller ile tanımlanmaktadır.

Çalışma ile incelenen örneklerin Tarihi Kentler Birliği, Kent Konseyleri gibi ülkemizde çoklu kurumları ve sivil toplum kuruluşları bir araya getiren kentsel ve kırsal çevreler ile ilgili başarılı uygulamalarda olduğu gibi Peyzaj Gözlemevlerinin de oluşumuna katkı koymas ve bu sayede APS’nin ülkemizdeki başarısına destek olması beklenmektedir.

KAYNAKÇA

Anonim. (2014). Andalusian Historical Heritage Institute. Erişim: <http://museu.ms/> (09.11.2021)

Archdaily, (2021). Landscape Observatory of Charneca / Joao Morais, Erişim <https://www.archdaily.com/935576/landscape-observatory-of-charneca-joao-morais> (05.11.2021)

Atik, M., (2009). APS’ye Taraf Olan Ölkelerdeki Peyzaj Sınıflandırma Çalışmaları. PEYZAJ YÖNETİMİ Editörler A. Akay, M. Demirbaş Özen, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayın- No: 345 Ankara, ISBN 978-975-8918-36-2, Sayfa 153-168.

Atik, M., (2020). PMB412 Avrupa Birliği Çevre Doğa ve Peyzaj Politikaları. Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Ders Notu, Antalya.

Baas, H., Groenewoudt, B., Raap, E., (2010). The Dutch approach. Public participation and the role of NGOs and local authorities in the protection, management and development of cultural landscapes in the Netherlands.

Cacho, S.F., de la Cuesta, H.S. (2018). Landscape Laboratory of the Andalusian Institute of Historical Heritage – Actions and achievements for the implementation of the European Landscape Convention. National Symposium on the implementation of the European Landscape Convention in Croatia. European spatial planning and landscape, No. 115. Zagreb, Croatia, 20 October 2018. Council of Europe Publishing Coeterier, J.F., (1987). De waarneming en waarderend van landschappen. Wageningen University & Research

Council of Europe, (2000). The European Landscape Convention (STE n°176). <http://www.coe.int> (20.04.2010)

Council of Europe, (2008). Recommendation CM/Rec(2008)3 of the Committee of Ministers to member states on the guidelines for the implementation of the European Landscape Convention. Erişim <https://rm.coe.int/16802f80c9> (24.12.2021)

Council of Europe, (2021). Council of Europe Landscape Convention. Erişim <https://www.coe.int/en/web/landscape> (01.11.2021)

Galan Vivas, J.J., (2017). Towards a Landscape Observatory of Finland? Conference Landscape Observatories_Landschappen 09-10 February 2017 - Amersfoort_ The Netherlands.

Hollanda Kültürel Miras Ajansı, (2019). Cultural Heritage Agency, Ministry of Education, Culture and Science, Three specialized documentation centers in landscape in Europe join forces to exchange publications and share resources. Erişim <https://english.cultureelerfgoed.nl/latest/news/2019/12/06/three-specialized-documentation-centers-in-landscape-in-europe-join-forces> (05.11.2021)

Landscape Observatory of Finland, (2019). Erişim <http://www.landscapeobservatoryfinland.com> (26.10.2021)

LandschappenNL, (2021). Landchapsorvatorium Home Page. Erişim: <http://www.landschapsobservatorium.nl/engels> (09.11.2021)

LOD, (2015). Landscape Observatories, Erişim:<https://areeweb.polito.it/LOD/who.htm> (05.11.2021)

LOD, (2016). Landscape Observatories, Centres, Institutes / Italian Landscape Observatories. Landscape Observatory Documentation Erişim. <https://areeweb.polito.it/LOD/italian.htm> (26.10.2021)

Nogué, J., Sala, P., (2018). Landscape, Local Knowledge and Democracy – The work of Landscape Observatory of Catalonia. In Routledge Handbook of Landscape Character Assessment Current Approaches to Characterisation and Assessment Edited by Graham Fairclough, Ingrid Sarlov Herlin, Carys Swanwick, Routledge Abington, UK, pages 265-278.

Observatori del Paisatge, (2006). The Landscape Observatory of Catalonia. Published by Observatori de Paisatge, Barcelona, Erişim <http://www.catpaisatge.net> (26.10.2021)

Observatori del Paisatge, (2021). Presentation: What is the Landscape Observatory, Erişim <http://www.catpaisatge.net/eng/observatori.php> (05.11.2021)

Occhiuto, R., Baldin, E., (2017). *Lab Pays(S)age: a Laboratory of Observation as an Activator for Landscape Awareness Process.* ? In Proceedings of the International Conference on Landscape Observatories Amersfoort, The Netherlands, 9-10 February 2017, II. Vol. 2 - nr. 5 –pages 48-55.

Öztan, Y., 1969. Dendroloji ve Bitki Kompozisyonu Ders Notları. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Ankara.

Pedroli, B., (2015). Role of the Landscape Observatories, Centres and Institutes. Report in 8th Council of Europe Conference on the European Landscape Convention (ELC), Council of Europe Palais de l'Europe, Strasbourg 18-20 March 2015

Resmi Gazete, (2003). Avrupa Peyzaj Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun. Resmi Gazete tarih 10.06.2003, Kanun No 4881, <http://www.basbakanlik.gov.tr> (14.05.2012)

Salazar, J.M.P., (2017). The Landscape Observatory of the Canary Islands "Projecting the Landscape". In Proceedings of the International Conference on Landscape Observatories Amersfoort, The Netherlands, 9-10 February 2017, II. Vol. 2 - nr. 5 –pages 22-25.

Saraiva, M.G., Loupa-Ramos, I., Van Eetvelde, V., (2017). Towards a Local Landscape Observatory in a Montado Landscape. Which Dimensions to Explore? In Proceedings of the

International Conference on Landscape Observatories Amersfoort, The Netherlands, 9-10 February 2017, II. Vol. 2 - nr. 5 –pages 37-42.

Sarlov-Herlin, I., (2021). The Landscape Observatory of Scania in Southern Sweden. Quarter Newsletter of the Landscape Observer – 41, Erişim <http://catpaisatge.net> (26.10.2021)

Şahin, Ş., (2019). Ulusal Peyzaj Gözlemevi Neden Gereklidir? Kapsamı Ne Olmalıdır? PEMAT (Peyzaj Mimarları Akademik Topluluğu) 2019, Davetli Konuşmacı, Basılmamış Bildiri, Kuşadası Aydın.

TDK, (2005). Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük. Türk Dil Kurumu 4. Akşam Sanat Okulu Matbaası, ISBN 975-16-0070-7 Ankara, 2243 sayfa.

The Landscape Observatory of the Canary Islands Publication, (2016). Manifiesto de Canarias por el Proyecto de Paisaje Europeo, Erişim https://www.observatoriodelpaisajedecanarias.es/en/publicacion_es_int.php?n=58 (05.11.2021)

Van Herwaarden, G.J., (2017). Development of a National Landscape Observatory in the Netherlands. International Conference on Landscape Observatories 9-10 February 2017 Amersfoort, The Netherlands. ISSN 2281-3195.

Wikipedia, (2019). Kanarya Adaları. Erişim: tr.wikipedia.org